

## Orígens i problemes del cooperativisme a la Plana

---

ASSEMBLEA DE NULES :: 06/01/2013

El cooperativisme interclassista confessional pretenia ser una garantia per al manteniment de la “pau social” al camp.

El començament de la revolució industrial produeix un procés accelerat de transformació social i urbana. Amb la pauperització de les condicions de vida l'obrer assaja un tipus d'associació que li permeta millorar les seues condicions econòmiques. El moviment cooperatiu fou la plasmació d'aquestes necessitats. Durant la segona meitat del segle XIX començaren a generalitzar-se cooperatives, societats de resistència al capital i d'ajuda mútua a les ciutats més industrialitzades. L'embranchida que prengueren les societats obreres incrementà la conflictivitat social, i aquesta situació empitjorà amb l'arribada de nouvinguts procedents del camp. El segle XX suposà el pas d'una societat agrària a una de tipus industrial i de serveis. L'emigració massiva del camp a la ciutat i la desertització de la muntanya fou la imatge per excel·lència d'aquest procés d'urbanització de la nostra societat. Però tot i així el medi rural no restaria abandonat, i la crisi agrària de finals del segle XIX exportaria aquesta solidaritat obrera al camp.

A sovint es dona per cert el tòpic de llaurador individualista, el comportament del qual estaria guiat per l'egoisme i la desconfiança. S'ha donat per suposat que l'home del camp prefereix treballar pel seu compte que en cooperació amb altres. Diversos estudis al voltant del cooperativisme agrari posen en qüestió aquesta afirmació. S'ha posat de manifest un grau elevadíssim de sociabilitat a les comunitats rurals. L'home del camp no acostumaria a ser l'aventurer solitari idealitzat pel gènere cinematogràfic del western com a símbol fundador del caràcter individualista del codi genètic dels Estats Units. De bon grat o basada en una experiència forjada amb el pas dels anys, al nostre país s'ha evidenciat històricament entre els llauradors una cultura fortament solidària. El societarisme és una característica tradicional de la nostra societat rural, on els llauradors han creat des de mútues de socors fins a sindicats de classe, passant per centres recreatius i cooperatives de producció i consum. Si a aquest caràcter societari afegim els efectes de la crisi agrària, ens trobem amb un moviment cooperatiu de concepció igualitària i transformadora de les relacions socials. Ací és on cal cercar les arrels del sindicalisme al camp. Com quedaria reflectit el desembre de 1918 a l'informe presentat al congrés de la Confederació Nacional del Treball celebrat al Teatro de la Comedia de Madrid: “Nunca hemos creído que en España la actitud de esos trabajadores (els llauradors) pudiera ser un peligro reaccionario. Ese temor, que fundamentalmente preocupa a los revolucionarios de otros países, no puede existir, hoy menos que nunca para nosotros”.

La crisi agrària de finals del segle XIX desvetllà el societarisme entre els llauradors. Les cooperatives no eren simplement unes organitzacions econòmiques de millora de les rendes agràries. Al costat de l'elaboració i comercialització en comú de la producció agrícola cal destacar la seua tasca en la vertebració social i cultural, i també política, de la comunitat. La cooperativa es convertirà, tot i els recels de propietaris i les diferenciacions legals entre socis, en una escola de formació democràtica. L'empenta dels republicans federals serà el

pas definitiu per a la creació del primer gran sindicat: la Federación de Trabajadores Agrícolas de la Región Española. Paral·lelament se celebrarà una Conferencia de Trabajadores del Campo a Barcelona el 1893. Les seues propostes combinaven la tradició més purament igualitarista amb les reivindicacions més punyents dels llauradors i rabassaires catalans del moment. El Manifiesto a los trabajadores del campo, que estava signat pels rabassaires de Sallent, pregonava la idea que impregnava d'una o altra forma el sindicalisme agrari camperol: "No queremos repartos ni posesión individual de la tierra". I afegia: "Queremos la universalidad ó derecho común al Planeta y que sus frutos pertenezcan á quienes los elaboren ó recojan".

Amb la repressió de les societats obreres durant la transició del segle XIX al XX, s'hi donarà una absència de conflicte social obert al camp durant gairebé dues dècades. Però la no exteriorització d'aquesta solidaritat horitzontal serà rellevada per mobilitzacions i protestes per la millora dels preus agraris o contra una excessiva fiscalitat. És en aquest context on es desenvoluparà un cooperativisme interclassista. Des de certs sectors de la gran propietat i amb l'activa intervenció de l'Església, es va descobrir la conveniència de donar forma a un associacionisme que els permetés conservar la seua autoritat i evités que els interessos de la burgesia agrària i els de les distintes capes de llauradors foren percebuts com a antagònics. El cooperativisme interclassista confessional pretenia ser una garantia per al manteniment de la "pau social" al camp. Les cambres agrícoles poden considerar-se la manifestació per excel·lència de l'associacionisme més directament controlat per propietaris acomodats. Tant en aquestes com als sindicats catòlics s'hi donarà una total manca de valors democràtics, proporcionant als socis la menor quantitat d'informació possible per tal de fer ratificar per norma les decisions de les directives, constituïdes pels terratinents i cacics locals. Recolzat en interessos econòmics i governat de manera tan antidemocràtica, un fruit del cooperativisme interclassista, no desitjat però inevitable, fou la proliferació de fraus, enganys i estafes. La garantia de confiança que pretenia proporcionar la presència de capellans permetia que els afiliats només s'assabentaren de les operacions discutibles quan ja era massa tard i l'escàndol havia saltat a la llum pública, contribuint així a crear un sentiment anticooperativista entre els llauradors. D'ara en avant, al primer símptoma d'un mal funcionament econòmic els socis no es considerarien responsables i desertarien, ja que les decisions solien haver-se pres sense consultar-los. En aquesta actitud influirà també l'abandonament per part dels latifundistes de les seues pròpies cooperatives una vegada frenada l'amenaça revolucionària, tallant així les aportacions econòmiques que incentivaven a llauradors i bracers a participar-hi: "¿Para qué queremos ya el Sindicato, si el enemigo está vencido? -me decía un presidente de uno de los Sindicatos que han muerto"[1]. I és que una de les conseqüències directes d'aquests interessos fou la curta vida de la major part de cooperatives confessionals creades en aquell període. Fins i tot si es donava el cas de no haver pogut fer desaparèixer el cooperativisme de classe, s'hi recorria a altres mesures més expeditives[2].

La creació d'un cooperativisme interclassista, no obstant, no significarà la desaparició de la consciència de classe i el seu marcat societarisme. De cap altra forma seria comprensible l'hegemonia del sindicalisme obrer durant la Segona República i l'aguda conflictivitat social dels anys trenta. Valors com la solidaritat continuaran impregnant les relacions del medi rural, i reforçant la concepció igualitària d'aquestes. L'experiència cooperativa, agrària o no, posa de manifest una voluntat col·lectiva de col·laborar, de treballar en comú, d'afrontar

en societat riscos -les pèrdues, però també els beneficis. Per propi interès el llaurador participaria d'aquesta assumptió col·lectiva de riscos amb l'esperança d'obtenir uns beneficis que, individualment, no estarien al seu abast. Però adquiriria un compromís entre iguals conscient que el benefici mutu és la millor forma d'obtenir el benefici individual. Per al seu funcionament els principis cooperatius marquen una gestió democràtica que reforça l'igualitarisme com a ideal aspirat. La gestió d'aquest tipus de societats reconeix com a valuosa la igualtat, com a mereixedora del nostre reconeixement. En un moment històric com la crisi de finals del segle XIX, els llauradors consideraven preferible cooperar amb els seus versemblants que no cercar en ells el profit que la lliure competència els permetés assolir.

En resum, com hem vist anteriorment, quan el cooperativisme agrari sofrí la seua davallada més important l'origen no estigué en la manca de compromís dels seus socis. Els interessos contraris al bé comú que tenien latifundistes, cacics i institucions eclesiàstiques determinaren la desconfiança dels llauradors cap al sindicalisme catòlic, i per extensió a tot el moviment cooperatiu. Ací és on hem de buscar l'origen del mal funcionament que tenen moltes cooperatives agràries als nostres pobles. A Nules aquest problema és ben conegut, i sovint els socis no cobren la taronja mentre els gerents es passegen en cotxes de luxe. Aquesta gent posa com a excusa els jornals que cobren els collidors i les treballadores dels magatzems, però porten un tren de vida que els delata. Al cap i a la fi, tenen gran amistat amb intermediaris que unflen les seues butxaques a costa de la ignorància dels socis. Només cal comprovar el preu que paga el consumidor final per una sola taronja.

[1] Correas, J.F. (1921): La revolución en Andalucía, ¿triunfará?, Ed. Ibérica, Madrid.

[2] El 1919 la Federació Valenciana de Sindicats Agrícoles, de caràcter confessional, acordà que els patrons tan sols pogueren recórrer a membres del sindicat o, en qualsevol cas, mai als afiliats a societats de resistència.

Álvarez, A. (1968), Història del cooperativisme al País Valencià, Ed. Lavínia, València.

Garrido, S. (1996), Treballar en comú. El cooperativisme agrari a Espanya (1900-1936), Ed. Alfons el Magnànim, València.

Garrido, S. (1997), "Cooperativisme agrari, millora tècnica i mobilització pagesa: els inicis del moviment cooperatiu espanyol", Segones Jornades sobre Sistemes agraris, organització social i poder local als Països Catalans, pp. 583-602, Alguaire.

Mayayo, A. (1997), "Sindicalisme i cooperativisme agraris als Països Catalans (1890-1990)", Segones Jornades sobre Sistemes agraris, organització social i poder local als Països Catalans, pp. 283-304, Alguaire.

---

[https://www.lahaine.org/mm\\_ss\\_est\\_esp.php/origens-i-problemes-del-cooperativisme-a](https://www.lahaine.org/mm_ss_est_esp.php/origens-i-problemes-del-cooperativisme-a)